

Üşküdar'da Konumlanmış Bir Ocak: Tazıcılar Ocağı ***Nevzat Erkan**

Dr. Kırklareli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı
Dr. Kırklareli University, Faculty of Theology, Department of Islamic History
Kırklareli, Turkey
nevzaterkan@klu.edu.tr
orcid.org/0000-0001-9170-8490

A Quarry Located in Scutari: Stretchers' Quarry (Tazıcılar Ocağı)**Abstract**

In this study, the emergence of the Stretchers' Quarry established in Scutari (Üşküdar), the change it has undergone in the historical process, the outbuildings of the quarry, the money foundations connected to the quarry and their functioning have been tried to be handled mostly in the light of the 18th century Ottoman Judges's registers and archive records. In connection with the subject, previous studies have been examined and evaluated within the framework of documents.

First of all, it should be noted that the tradition of hunting was an action made to meet the food and clothing needs of human beings in the historical process, but over time, it became an organization for monarchs and state administrators to prepare for war with the enemy and sometimes for entertainment. Lethal and wounding tools to catch game animals, beside the falcon, bizzard, sparrowhawk and, goshawk, animals such as greyhound and hound were also used.

Units named "chief of hunting" (Shikar Agha) were created in the Ottoman palace and the military organization, which were dealing with the care of animals used in hunting. The Stretchers' Quarry, which is the subject of this study, is one of the units in question. Quarry was established in Scutari Garden, which belongs to the Palace in Scutari. The fact that Scutari was preferred as the location can be explained by the location of this place. Because the wide area extending from Scutari and Beykoz to Şile is allocated to the palace as hunting grounds. Scutari, one of the three important provinces of the state on the Anatolian side, is a region equipped with many institutions. Although there is no exact information about the foundation date of the quarry, it is thought that it was built in the same period as Scutari Garden, that is, after 1560's. The quarry's employees were called as tazıdjı, and those who were at the head were called tazıdjı corps. In addition, since they are affiliated with Bostancıbaşı, the proportion of "bostanji" (corps) has been added to the end of the employees' names. "Tazıcıbaşı", who are selected from people who have a certain status in the society, are responsible for the organization of the quarry. They had additional duties such as protecting the forests, trees allocated for hunting and preventing anyone from hunting there. In the historical course, it is seen that during the times of extraordinary events, the tazıdjı and tazıdjı corps were given various duties to ensure the public order of the city.

As it is understood from the records, a part of the financing of the quarry was provided by the income obtained from the foundation properties located around Scutari. Apart from Scutari, there were vineyards devoted to the quarry. Money Waqf, which have become an important part of the Ottoman economic life, also served as a source of financing for the Stretchers' quarry. The administration of these foundations was

* Bu makale vesilesiyle çalışmalarım esnasında yardımlarını gördüğüm Talip Mert hocaya ve Araş. Gör. Mehmet Bilal Yamak'a teşekkürlerimi sunarım./On the occasion of this article, I would like to thank Talip Mert and Research assistant Mehmet Bilal Yamak whose help I saw during my studies.

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale intihal taramasından geçirildi/This paper was checked for plagiarism

Geliş/Received: 10 Ocak/January 2020 | **Kabul/Accepted:** 09 Şubat/Fbruary 2020 | **Yayın/Published:** 20 Mart/March 2020

Atıf/Cite as: Nevzat Erkan, "Üşküdar'da Konumlanmış Bir Ocak: Tazıcılar Ocağı = A Quarry Located in Scutari: Stretchers' Quarry (Tazıcılar Ocağı)", *Eskişiyeni* 40 (Mart/March 2020), 321-340. <https://doi.org/10.37697/eskişiyeni.673367>

Copyright © Anadolulı İlahiyat Akademisi/Anatolian Theological Academy, 06050, Ankara, Turkey | www.anilakademi.com
CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial License

undertaken by quarry workers nicknamed bostanî. The money foundations established here played an important role in meeting the needs of not only the quarry personnel but also the masjid in the outbuilding. According to the documents that have survived to date, it has been determined that money foundations are borrowed through one of the operating forms, the mortgage (lease). When the debt records in the court registers in the first quarter of the 18th century are examined, it is seen that Muslims borrow from the money foundations belonging to the palace gardens in the vicinity, and the non-Muslims living in Scutari mostly prefer the foundations of the Stretchers' Quarry.

The quarry's location which was built on the Karaca Ahmed side of today's Selimiye barracks included the shelters of the rescuers, the masjid where the quarry's staff pray, kitchen, barns for greyhounds, the Fountain of Stretchers', and a training area for the archers. The masjid, built in two floors, was rebuilt in the 16th century because it was devastated over time. After the construction of Selimiye Barracks in the 19th century, the masjid disappeared, therefore, not much information could be identified about it.

Greyhounds barn is among the most important parts of the quarry. Greyhound has an important place in Turkish hunting culture. The Turks have been familiar with this animal since Central Asia. As a matter of fact, a greyhound called Turkish hound is mentioned in the documents. The hounds needed for the Stretchers' quarry were primarily supplied from Scutari, Kocaeli. If needed, hound was also provided from nearby places such as Bolu and Hüdavendigâr. In the time of IV. Mehmed, also known as Hunter Mehmed, hounds were brought from many places to the hunting areas where the sultan was located. According to the information in the archive records, flour was sent from Unkapanı to feed the hounds left in the barn, and the cost was collected from the treasury. The barn, which had existed for many years, was destroyed during the construction of the Selimiye Barracks, and the hounds were transferred to other places. After III. Selim was removed from the throne, the barn was revived. With the abolition of the Janissary in 1826, the Stretchers' Quarry and the stables barn ceased to be needed. According to the records, this place was allocated to horses since 1850.

One of the places mentioned together with the Stretchers' Quarry is the training area of the archer. There was an range point for the training of archers, which had a very important place in the classical period wars. According to the record written in 1705, this range point became disfunctional about thirty years ago (1675), and Scutari archers demanded that this place be revived.

The only outbuilding we have of the Stretchers' Quarry today is the Stretchers' Fountain. This fountain is located in the parking lot of Selimiye Petty Office Club to the right of the road from Scutari to Haydarpaşa. There is the Hasib Pasha Fountain just across the Stretchers' Fountain. It is said that the Stretchers' Fountain was built by Mimar Sinan. However, in the inscriptions on the fountain, there are statements about the horses placed here after 1850. In the late 1800s and early 1900s, the water sewers around the fountain were repaired, landscaping was made by laying the sidewalk. The fountain was restored in 2019 with the efforts of the 1st Army Command, thus maintaining the historical memory.

As a result, the Stretchers' Quarry, which was built in the second half of the 16th century, continued its existence in Scutari for nearly three centuries. Due to its presence in Scutari, it has affected the political and socio-economic life of this place in many ways. The quarry, 1826, with the removal of the Janissaries and a new management approach, it lost its function.

Keywords

Ottoman History, Scutari, Greyhound, Stretchers' Quarry, Money Foundations

Üsküdar'da Konuulanmış Bir Ocak: Tazıcılar Ocağı

Öz

Bu çalışmada, Üsküdar'da kurulan Tazıcılar Ocağı'nın ortaya çıkışı, tarihsel süreç içinde geçirdiği değişim, ocağın müstemilatı, ocağa bağlı para vakıfları ve bunların işleyişi, daha çok 18. yüzyıl kadı sicilleri ve arşiv kayıtlarının ışığında ele alınmaya çalışılmıştır. Konuyla bağlantılı olarak daha önce yapılan çalışmalar incelenmiş, belgeler çerçevesinde değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Öncelikle avlanma geleneğinin tarihsel süreç içerisinde insanoğlunun yiyecek ve giyecek ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılan bir fiil olduğunu ancak zamanla hükümdarlar ve devlet yöneticileri için, düşmanla yapılacak savaşa hazırlık ve bazen eğlence maksatlı bir organizasyon halini aldığı belirtmek gerekir. Av

hayvanlarını yakalamak için öldürücü ve yaralayıcı aletler; doğan, şahin, atmaca ve çakır kuşunun yanında tazi ve zağar gibi hayvanlar da kullanılmıştır.

Osmanlı sarayında ve askerî teşkilat içinde avlarda kullanılan hayvanların bakımıyla ilgilenen 'Şikâr ağaları' adlı birimler oluşturulmuştur. Bu çalışmanın konusunu teşkil eden Tazıcılar Ocağı, söz konusu birimlerden biridir. Ocak, Üsküdar'da Saraya ait olan Üsküdar Bahçesi'nin içinde kurulmuştur. Mekan olarak Üsküdar'ın tercih edilmiş olması, buranın konumuyla izah edilebilir. Zira Üsküdar ve havalisindeki Beykoz'dan Şile'ye kadar uzanan geniş alan, av mekânı olarak saraya tahsis edilmiştir. Devletin Anadolu yakasındaki üç önemli kazasından birisi olan Üsküdar, birçok müessese ile donatılmış bir bölgedir. Ocağın kuruluş tarihiyle ilgili kesin bir bilgi olmamakla birlikte Üsküdar Bahçesi'yle aynı dönemde yani 1560'lı yıllardan sonra inşa edildiği düşünülmektedir. Ocakta çalışanlara tazıcı, onların başında bulunan kimselere tazıcıbaşı denmekteydi. Bunun yanında Bostancıbaşıya bağlı olmaları hasebiyle burada çalışanların isimlerinin sonuna 'bostanı' nispeti de eklenmiştir. Toplumda belirli bir statüye sahip olan kişilerden seçilen Tazıcıbaşılar, ocağın işlerinin yürütmesinden sorumlulardır. Bunun yanı sıra av için tahsis edilen ormanları, ağaçları korumak ve haricetten kimselerin buralarda avlanmalarını engellemek gibi ilave görevlere sahiptiler. Tarihi seyir içerisinde, olağanüstü hadiselerin yaşandığı dönemlerde şehir asayişini sağlamak için tazıcı ve tazıcıbaşılara çeşitli görevler verildiği de görülmektedir.

Kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla ocağın finansmanın bir kısmı, Üsküdar civarında bulunan vakıf mülklerinden elde edilen gelirle sağlanmaktaydı. Üsküdar dışında ocağa vakfedilmiş bağlar bulunmaktaydı. Osmanlı iktisadi hayatının önemli bir parçası haline gelen para vakıfları, Tazıcılar Ocağı için de bir finansman kaynağı vazifesi görmüştür. Bu vakıfların idaresi, bostanı lakaplı ocak çalışanları tarafından deruhte edilmiştir. Burada kurulan para vakıfları, sadece ocak personelinin değil müşteriler içinde yer alan mescidin ihtiyaçlarının giderilmesinde de önemli bir rol oynamıştır. Günümüze ulaşan belgelere göre para vakıflarından, işletim biçimlerinden biri olan istiğlal (kiralama) yoluyla borç alındığı tespit edilmiştir. 18. yüzyılın ilk çeyreğinde yer alan mahkeme sicillerindeki borç kayıtlarına bakıldığında, civarda bulunan saray bahçelerine ait para vakıflarından genellikle Müslümanların borç aldığı, Tazıcılar Ocağı'na ait vakıfları ise daha çok Üsküdar'da yaşayan gayrimüslimlerin tercih ettiği görülmektedir.

Konum olarak bugünkü Selimiye Kışlası'nın Karaca Ahmed tarafında inşa edilen ocağın müşterilerinde tazıcıların kaldığı koşullar, ocak çalışanlarının namaz kıldığı mescit; mutfak, tazıların kaldığı ahırlar, Tazıcılar Çeşmesi ve kemankeşlere ait bir talimgâh bulunmaktaydı. İki katlı olarak yapılan mescit, zamanla harap olduğu için 16. yüzyılda yeniden inşa edilmiştir. 19. yüzyılda Selimiye Kışlası'nın yapımından sonra mescit ortadan kalkmış, bu sebeple hakkında çok fazla bilgi tespit edilememiştir.

Tazılar ahır, ocağın en önemli bölümleri arasındadır. Tazi, Türk av kültüründe önemli bir yere sahiptir. Türkler Orta Asya'dan beri bu hayvana aşinaydılar. Nitekim belgelerde Türk tazısı diye bir tazıdan bahsedilmektedir. Tazıcılar Ocağı için ihtiyaç duyulan tazılar, öncelikle Üsküdar, Kocaeli civarından temin edilmekteydi. İhtiyaç halinde Bolu ve Hüdavendigar gibi yakın yerlerden de tazi tedarik edilmekteydi. Avcı Mehmed olarak bilinen IV. Mehmed zamanında, padişahın bulunduğu av mekânlarına pek çok yerden tazi getirilmiştir. Arşiv kayıtlarında yer alan bilgilere göre, ahırda kalan tazıların beslenmesi için Unkapı'ndan un gönderilmiş, bedeli hazineden tahsil edilmiştir. Uzun yıllar varlığını sürdüren ahır, Selimiye Kışlası'nın yapımı esnasında yıkılmış, buradaki tazılar başka yerlere nakledilmiştir. III. Selim'in tahttan indirilmesinden sonra ahır tekrar canlanmıştır. 1826 yılında Yeniçeriliğin kaldırılmasıyla, Tazıcılar Ocağı ve tazılar ahırını ihtiyaç olmaktan çıkmıştır. Kayıtlara göre 1850 yılından itibaren bu mekân atlara tahsis edilmiştir.

Tazıcılar Ocağı ile birlikte zikredilen mekânlardan birisi de kemankeşlere ait talim sahasıdır. Klasik dönem savaşlarında çok önemli bir yere sahip olan kemankeşlerin talimi için burada bir nişan sepeti bulunmaktaydı. 1705 yılında kaleme alınan kayda göre, bu sepet yaklaşık otuz sene önce (1675) işlevsiz hale gelmiş, Üsküdar kemankeşleri buranın yeniden ihya edilmesi talebinde bulunmuştur.

Tazıcılar Ocağı'nın bugün elimizde bulunan tek müşterilati, Tazıcılar Çeşmesi'dir. Bu çeşme, Üsküdar'dan Haydarpaşa'ya giden yolun sağındaki Selimiye Astsubay Orduevi'nin otoparkında bulunmaktadır. Tazıcılar Çeşmesi'nin hemen karşısında Hasib Paşa Çeşmesi bulunmaktadır. Tazıcılar Çeşmesi'nin Mimar Sinan tarafından yapıldığı söylenmektedir. Ancak çeşme üzerinde yer alan kitabelerde, 1850'li yıllardan sonra buradaki ahırlara yerleştirilen atlarla ilgili ifadeler yer almaktadır. 1800'lerin sonu ile 1900'lerin başında çeşme civarındaki su lağımını tamir edilmiş, kaldırım döşenerek çevre düzenlemesi yapılmıştır. Çeşme, 2019 yılında 1. Ordu Komutanlığı'nın gayretleriyle restore edilmiş, böylece tarihî hafızanın devamı sağlanmıştır.

Netice olarak 16. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilen Tazıcılar Ocağı, üç asra yakın Üsküdar'da varlığını sürdürmüştür. Üsküdar'da bulunması hasebiyle, buranın siyasi ve sosyoekonomik hayatını pek çok yönden etkilemiştir. Ocak, 1826 yılında Yeniçeriliğin kaldırılması ve yeni bir yönetim anlayışına geçilmesiyle işlevini yitirmiştir.

Anahtar Kelimeler

Osmanlı Tarihi, Üsküdar, Tazi, Tazıcılar Ocağı, Para vakıfları

Giriş

Avlanma, insanlık tarihinin başlangıcından beri yiyecek ve giyecek ihtiyacını karşılamak amacıyla var olagelmıştır. Avlanma, İslam hukukunda da belli şartlar muvacehesinde helal bir fiil olarak telakki edilmiştir.¹ İslam tarihinde Emevîlerden itibaren farklı milletlerle karşılaşma sonucu avcılık ayrı bir önem kazanmıştır. Türk-İslam devletlerinde avcılık, ilk zamanlardan itibaren devleti yöneten sultanlar tarafından sürdürülen bir gelenek haline almıştır. Özellikle eski Türk geleneklerinde dinî bir motif arz eden avcılık faaliyetleri, Karahanlı ve Selçuklularda devam etmiştir.²

Anadolu Selçukluları, av işlerini düzenli ve kurumsal bir yapıya kavuşturmak için *Emîr-i Şikâr* adında bir müessese ihdas etmiştir. Bu kurumun başına getirilen görevliler, nüfuz ve itibar sahibi kumandanlar arasından seçilmekteydi. Sultan I. Alâeddin Keykubad (1220-1237) zamanında Sâdeddin Köpek (ö. H.636/M.1238), III. Gıyâseddin Keyhüsrev (1237-1246) döneminde ise Kılavuzoğlu Tomanbay bu görevi deruhte etmiştir.³

Kuruluşundan itibaren Osmanlı Devleti'nde avcılık geleneği devam etmiştir. Sultan I. Murad (1362-1389) ve Yıldırım Bayezid (1389-1403) devrinden itibaren padişahın av işlerini organize eden turnacıbaşı, zağarcıbaşı ve saksoncubaşı gibi isimlerle anılan Yeniçeri ağaları arasında bu işle uğraşanlar olmuştur. İstanbul'un fethinden sonrası saray teşkilatında av işleriyle ilgilenen şikâr ağaları protokolde yerlerini almışlardır. IV. Mehmed'e (1648-1687) kadar her Osmanlı sultanı avla az çok meşgul olmuştur. Tarihte *Avcı Mehmed* lakabıyla anılan IV. Mehmed ise ifrat derecesinde kendisini ava vermiştir.⁴

1. Üsküdar Tazıcılar Ocağı

1.1. Tarihi

Osmanlıda doğan, şahin, atmaca ve çakır kuşlarının yanı sıra tazi ve zağar gibi hayvanlarla avcılık yapılmaktaydı.⁵ Ocağa ismini veren *tazi* kelimesi Farsça olup "*Çoğunlukla*

¹ Avcılığın, doğan ve şahin gibi avcı kuşlar, köpek ve tazi gibi hayvanların av esnasında yakaladığı hayvanı yemedikleri takdirde helal olduğu belirtilmiştir. Bk. Mehmet Şener, "Av", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/104.

² Detaylı bilgiler için bk. Faruk Sümer, "Türklerde Avcılık", *Resimli Tarih Mecmuası*, 4/12 (1953), 2403-2407; Ahmet Caferoğlu, "Türklerde Av Kültü ve Müessesesi", *VII. Türk Tarih Kongresi- Kongreye Sunulan Bildiriler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1970), 1/169-175; Osman Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988), 27-32.

³ Geniş bilgi için bk. Nâsırüddîn Hüseyin b. Muhammed b. Alî Ca'ferî Rugadî Münşî İbn Bibi, *684/1285'ten Sonra, el-Evamirü'l-ala'ive fi'l-umuri'l-ala'ie: (Selçuk name)*, çev. Mürsel Öztürk, (Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996), 1/263; 2/185; Turan, *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, 28.

⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988), 420; Şenol Çelik, "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-gâhı)", *XIII. Türk Tarih Kongresi: Kongreye Sunulan Bildiriler* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2002), 3(3)/1887-1902.

⁵ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), A. DVNSMHM. 17/hk.1875 (15 Safer 976/9 Ağustos 1568); Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, 420-425.

tavşan avında kullanılan, uzun bacaklı, ince uzun gövdeli, uzunca başlı, uzun burunlu, dar ve çekik karınlı, çok hızlı koşan bir köpek türü” şeklinde izah edilmiştir.⁶ Tazi ifadesi zağar kelimesiyle aynı anlamda kullanılmış olsa da bu hayvanların vücut yapıları ve avlanma biçimleri farklılık arz etmektedir.⁷ Zira Zağarcıların, Tazıcılar Ocağı yanında müstakil bir ocak olarak kayıtlarda yer alması⁸ iki hayvan arasında fark olduğunu göstermektedir.

Tazının avlarda kullanılmaya geçmesi oldukça eskilere dayanmaktadır. Müslüman Araplarda ‘kelâbizî’ olarak isimlendirilen tazılar, ceylan avında kullanılmıştır.⁹ Türk tazısı olarak isimlendirilen bu hayvanın soyunun Kırgız tazısından geldiği rivayet edilmektedir. Türkler Orta Asya’dan Anadolu’ya göç ederken bu hayvanı yanlarında getirmişlerdir. 16. yüzyıl minyatürlerinde şehzadeler, tazi ile avlanırken tasvir edilmişlerdir.¹⁰ Tazi, Müslüman Türk devletlerinde de avlarda kullanılmaya devam etmiş, av için değerli bir hayvan olması sebebiyle zaman zaman hükümdarlar arası hediyeleşmelerin önemli bir aracı olarak itibar görmüştür.¹¹

Avlanma geleneği, Osmanlı Devleti’nde belli bir kurumsal yapılanmaya gidilmesine zemin hazırlamıştır. Öncelikle başkentte ve akabinde taşrada avcılık ile ilgili kurumlar ortaya çıkmaya başlamıştır.¹² Müesseseseleşmenin bir neticesi olarak ortaya çıkan Tazıcılar Ocağı, mahkeme kayıtlarında “*Hadâyik-ı Sultâniyyeden medîne-i mezbûre hadîkasında vâkî Hassa Tazıcılar Ocağı*”¹³ şeklinde tanımlanmıştır. Ocak, Üsküdar bölgesinde saraya bağlı büyük bir bahçenin yanında, geniş bir havzada bulunması hasebiyle padişahlar tarafından tercih edilen bir mekân olmuştur.¹⁴ Ocak, kurum olarak bostancıbaşıya bağlı olmasına rağmen ağası, saray teşkilatıyla ilgili çalışmalarda şikâr ağaları arasında zikredilmiştir.¹⁵

Tazıcılar Ocağı’nın bir kurum olarak ortaya çıkışı Kanûnî (1520-1566) dönemine rast gelmektedir. Üsküdar bahçesi 1555 yılında yapıldığına göre¹⁶ ocak da bu tarihten sonra ve muhtemelen ona yakın bir dönemde kurulmuş olmalıdır. Ayvansarayî, ocak müştemilatından olan Tazıcılar Mescidi’nin Kanûnî döneminde yapıldığını aktarmaktadır.¹⁷

⁶ Yaşar Çağbayır, “Tazi”, *Ötüken Türkçe Sözlük* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007), 5/4655. Tazi kelimesi, hayvanın hızı ve duruşundan dolayı “tavşana kaç, tazıya tut demek”, “yürük tazıyı tilki sevmez” ve “tazi gibi” gibi deyim ve atasözlerinde sıkça kullanılmıştır.

⁷ Açıklamalar için bk. Orhan Yılmaz - Mehmet Ertuğrul, “Türkiye Yerli Köpek İrk ve Tipleri”, *İğdir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2/1 (2012), 102-103.

⁸ BOA, AE. SAMD. 3, no. 221/ 21382 (4 Rebiülâhîr 1132/14 Şubat 1720); ÜŞS, no. 325 vr. 83a.

⁹ Abdülkerim Özyayın, “Av: İslam Tarihi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/101.

¹⁰ Yılmaz - Ertuğrul, “Türkiye Yerli Köpek İrk ve Tipleri”, 102.

¹¹ BOA, Cevdet Saray Mesalîhi (C.SM), no.76/3832; Yıldız Perakende Arzuhâl ve Jurnaller Kataloğu (Y. PRK. AZJ), no.11/93.

¹² Metin And, “XVI. Yüzyılda Av ve Avcılık”, *Hayat Tarih Mecmuası* 2/12 (1970), 17-21; Özbay Güven - Gülten Hergüner, “Türk Kültüründe Avcılığın temel Dayanakları”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5 (1999), 41-44; Mustafa Alkan, Ferdi Gökbuğa, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Av Teşkilatı’nın Silistre Sancağındaki Yapılanması”, *Gazi Akademik Bakış* 9/17(2015), 23-35.

¹³ Üsküdar Şer’iyye Sicilleri (ÜŞS), no. 385 vr.6b.

¹⁴ Murat Yıldız, “Bahçeden Kışlaya Üsküdar Bahçesi”, *III. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri* (İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Kültür AŞ, 2015), 3/404.

¹⁵ Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, 423.

¹⁶ Yıldız, “Bahçeden Kışlaya Üsküdar Bahçesi”, 385.

¹⁷ Hafız Hüseyin b. İsmail Hüseyin Ayvansarayî, *Hadikatü’l-cevami: İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar*, (İstanbul: İşaret Yayınları, 2001), 634.

Osmanlı padişahları av mekânı olarak -payitaht dışındaki Trabzon ve Bursa sayılmazsa- genelde Rumeli'yi tercih etmişlerdir. Rumeli güzergâhında önemli bir mevkie sahip olan, eski başkent Edirne ve civarında bulunan av alanları sultanların ilgisini çekmiştir.¹⁸ İstanbul'da Rumeli kısmında Kâğıthane, Sarıyer, Halkalı, Haramidere, Ayazağa ve Davutpaşa; Anadolu yakasında Üsküdar başta olmak üzere Kandilli, Tokatköy Yoros (Beykoz) ve Şile'ye kadar olan kısımlardaki kuru ve bahçeler avlanma bölgeleri idi. Bu sebeple arşiv belgelerinde Anadolu yakasındaki Üsküdar, bostancıbaşılığa bağlı olan Yoros ve Şile havlisindeki koruluklar, “*Mîrî Şikârgâh*” olarak tarif edilmiştir.¹⁹ Osmanlı padişahları içinde I. Ahmed (1603-1617), IV. Murad (1623-1640) ve IV. Mehmed (1648-1687), Tazıcılar Ocağı'nın bulunduğu Üsküdar bahçesini av için tercih etmişlerdir.²⁰

Erken dönem arşivleri ve kadı sicillerinde ocakla ilgili malumat sınırlı düzeydedir. Nitekim Şer'iyye sicillerinden hareketle Üsküdar'ın iktisadi tarihinin ele alındığı 16. ve 17. yüzyılları kapsayan çalışmalarda ocak hakkında bilgi bulunmamaktadır.²¹ İlk Üsküdar sicillerinde ocaktan bahsedilmemekle beraber burayı işaret eden bazı kavramlar bulunmaktadır. Tazıyla beraber kullanılan tazı çulu²² ve tazı halkası²³ gibi kavramların yanı sıra H. 987 yılından itibaren ocağın sorumlusunu işaret eden tazıcıbaşı ifadesi bazı dava kayıtlarında şahısların sıfatı olarak zikredilmiştir.²⁴ Tazıcıbaşı, 18. yüzyıl sicillerinde de aynı amaca matuf olarak kayıtlarda yer almıştır.²⁵

1800 yılında Üsküdar'da yapımı başlayan Selimiye Kışlası için civardaki mekânlar kışla müstemilatı içine alınmıştır. Bu sebeple Kavak Sarayı yıkılıp yerine kışla ve binası; Tazıcılar Ocağı yıkılıp yerine cephane yapılmıştır.²⁶ Kışlanın yıkılmasından sonra tekrar canlanan ocağa ait en son belge, tazıların un tahsisatıyla ilgili ve H. 1241/M. 1826 tarihli-dir.²⁷ Bu tarihte Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve İstanbul'un güvenliğinin yeni kurulan Asâkir-i Mansûre'ye bırakılması sonucu Bostancı Ocağı'na dolayısıyla ona bağlı Tazıcılar

¹⁸ Çelik, “Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri”, 1888-1897.

¹⁹ BOA, Bâb-ı Âsafî Divan-ı Hümayûn Sicillatı Mühimme Defterleri, A.DVNSMHM, no. 39/hk.352, (25/Zilhicce//987/12 Şubat 1580).

²⁰ Safî Mustafa Efendi, *Mustafa Safî'nin Zübdetü't-Tevarih'i*, haz. İbrahim Hakkı Çuhadar (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003), 1/38-39, 152; Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi (Metin ve Tahlil)*, haz. Ziya Yılmazzer (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003), 2/983-986; Yıldız, “Bahçeden Kışlaya Üsküdar Bahçesi”, 404-406.

²¹ Yapılan çalışmalar şunlardır: Rahşan Kaynak, *XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Üsküdar'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (Şer'iyye Sicillerine Göre)* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010); Mustafa Akkaya, *XVII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010).

²² *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicil (H. 930-936 / M. 1524-1530)*, haz. Yasemin Dağdaş vd. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010), 66, (hüküm no. 48) (Evahir-i Ramazan 930/ 3-12 Temmuz 1524).

²³ *İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 46 Numaralı Sicil (H. 1096 - 1097 / M. 1685 - 1686)*, haz. Sabri Atay vd. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011), 68, (hüküm no. 12).

²⁴ *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı Sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*, haz. Rifat Günel vd. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010), 141, (hüküm no. 198).

²⁵ ÜŞS, no. 333, vr. 5b.

²⁶ Câbi Ömer Efendi, *Câbi Tarihi (Tarih-i Sultan Selim-i Sâlis ve Mahmud-ı Sâni) Tahlil ve Metin*, haz. Mehmet Ali Beyhan, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003), 1/34.

²⁷ BOA, C.SM., 101/5078.

Ocağı'na da ihtiyaç kalmamıştır. Ancak ocağın müstemilatından olan tazıcılar ahırı ocaktan bağımsız olarak son dönemlere kadar varlığını sürdürmüştür.²⁸

1.2. Ocağın Personeli ve İdaresi

İlgilenilen hayvandan dolayı ocak çalışanlarına tazıcı ve başlarında bulunan idarecilere tazıcıbaşı sıfatı verildiğini daha evvel söylemiştik. Tazıcılar Ocağı bostancıbaşıliğa bağlı olduğu için mahkeme kayıtlarında ocak personeline atfen 'tazıcı' yanında 'bostanı' ifadesi de bulunmaktadır.²⁹

Tazıcılar Ocağı'nda çalışan neferlerin şehirde ilave olarak bazı işler yaptığı mahkeme kayıtlarında yer almıştır. 1773 yılında hırsızlık sebebiyle açılan bir davada, Ali bin Hüseyin adlı kimsenin, Tazıcılar Ocağı'na yakın bir yerde, Karaca Ahmed taraflarında kahve dükkânı bulunmaktaydı.³⁰ Tazıcıların yanı sıra müstemilat içinde mutfak ve mutfakta çalışan aşçılar bulunmaktaydı. H. 1168/M. 1755 tarihli bir mahkeme kaydına göre, ocağın mutfağında aşçılık yapan Mustafa adlı kimse, tazıcı neferlerinden Osman b. Mehmed'i piştovla şakalaşırken sehven yaralamıştı.³¹ Ocağın baş sorumlusuna verilen tazıcıbaşı isminin hem arşiv hem de kadı sicillerinde ocağın kurulmasından yaklaşık otuz sene sonra kullanılmaya başladığını görmekteyiz. 1580 tarihli Mühimme kaydında³² ve bu dönem Üsküdar sicillerinde ocağın başındaki sorumlu için aynı ifade kullanılmıştır.³³

Tazıcıbaşları şehrin siyasi hayatında, büyük olayların yaşandığı toplumsal hadiselerde yer yer görmek mümkündür. Nitekim 1656 yılında Çınar Vakası'ndaki ihmali gerekçesiyle tazıcıbaşı idam edilmiştir.³⁴ Öyle ki tazıcıbaşı, Üsküdar kazasının iktisadi hayatında, mülk alım satımlarında görülmektedir.³⁵ Hatta bu kimseler, varlıklı olmaları hasebiyle köle ve cariyelele sahipti.³⁶ Mahkeme kayıtlarında davalı ve davacı şahitlerinin dışında mahkemenin seyrini takip eden kimseler bulunmaktaydı. Belgelerin alt kısmında *şuhûdü'l-hâl* olarak isimlendirilen bu kişiler arasında tazıcıbaşılar da bulunuyordu.³⁷ Temel görevi ocağı idare etmek olan tazıcıbaşı, buraya ait para vakıflarının mütevellisiydi.³⁸ Normalde bu vakıfların mütevelliliğini *bostânî* lakaplı ocak çalışanlarından biri yürütmekteydi.³⁹ H. 1178/M. 1764 yılında Üsküdar kadısına gönderilen fermanla tazıcıbaşının başka görevlerinin de olduğunu görmekteyiz. Üsküdar havalisinde şikârgâh-ı hümayûn olan geniş bir

²⁸ BOA, DH. MKT, no.2692/90 (2 Zilkade 1326/26 Kasım 1908).

²⁹ Örnekler için bk. ÜŞS, no.327 vr.92a, 95a; no.348 vr.1b.

³⁰ Zeynep Tutcu, *Üsküdar 489 Numaralı Şer'iyye Sicili (H.1187-1188/M.1773-1774) (İnceleme-Metin)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 121.

³¹ Sadık Fethi Çetin, *466 numaralı Üsküdar Şer'iyye Sicili: (gurre-i Rebi'ü'l-ahir 1178- selh-i Rebi'ü'l-evvel 1179/28 Eylül 1764-16 Eylül 1765)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997), 147.

³² BOA, A.DVNSMHHM, no.39/hk.352.

³³ *İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil (H. 987-988/ M. 1579-1580)*, haz. Rifat Günel vd. (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010), 295 (hüküm no. 597).

³⁴ Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'-Nâme[Osmanlı Tarihi1648-1682]*, haz. Fahri Çetin Derin (İstanbul: Çamlıca Yayın, 2008), 96.

³⁵ ÜŞS, no.333, vr. 5b.

³⁶ ÜŞS, no.288, vr.45b.

³⁷ ÜŞS, no.328, vr.104b.

³⁸ ÜŞS, no.338, vr.63b; no.348, vr.47a.

³⁹ Örnekler için bk. ÜŞS, no331, vr.20a, 25a; no.333, vr.85a.

ormanlık alanın korunması, ağaçlarının kestirilmemesi, ormanlık alana yakın köylülerin buralarda avlanmalarını engelleme ve yeri geldiğinde buralarda Padişah için av yapma gibi vazifeleri bulunmaktaydı.⁴⁰

Tazıcıbaşı ve ocak neferlerinin olağanüstü durumlarda buldukları beldenin güvenlik ve asayişini sağlamak gibi bir görevleri de bulunmaktadır. Nitekim 1807 yılında Kabakçı Mustafa isyanı sonrası asayiş sağlamak için daha evvel dağıtılmış olan tazıcılar ve zağarcılar ocağı neferlerine Bekir Ağa tarafından güvenliği sağlamak için kolluk görevi tevdi edilmiştir.⁴¹

1.3. Ocağın Finansı ve Ocağa Ait Para Vakıfları

Ocağın mali idaresi için vakıf mülklerinden elde edilen kira gelirleri ve kurulan para vakıflarının sağladığı gelir önemliydi. Ocak çalışanlarına ödenen ücretler bunlardan sağlanmaktaydı. Konuyla ilgili H. 1222/M. 1807 tarihli bir hatt-ı hümayunda, Tazıcılar Ocağı çalışanlarının yeme içme masrafları için gelirlerinin kâfi ve vâfi derecede olduğu belirtilmekte ancak ustabaşlarına 60 kuruş maaş verilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁴²

Ocağın finansı ile ilgili birkaç noktaya daha değinmek gerekir. Üsküdar'ın farklı yerlerinde ocaklara vakfedilmiş mülkler bulunmaktaydı. Bu bağlardan elde edilen gelir farklı ocakların personeli için harcanmaktaydı. Tarafların gayrimüslim olduğu 7 Rebiülevvel 1115/21 Haziran 1703 tarihli miras taksimiyle ilgili bir kayıta Üsküdar'ın, bağlarıyla meşhur bir mevki olan İvaz Fakih toprağında Tazıcılar Ocağı'na vakfedilmiş bir bağ bulunmaktaydı.⁴³ Bu bağdan elde edilen mahsullerin satılmasıyla kazanılan gelir ocak personeli için harcanmaktaydı. Nitekim vakıf görevlilerinin, ölen bir gayrimüslimin mirasçılarında borç sebebiyle açtığı bir davada, vakfın 36 kuruş üzüm ücreti ve on iki kuruş karz olarak verdiği borçtan bahsedilmektedir.⁴⁴

Vakfedilen bağlar ocak yararına işletilmekte, bağdan elde edilen gelir masrafı karşılayamaz olunca satışa çıkarılmaktaydı. Vakıf mülklerinin bu türlü işlemleri *icâre-i mücele* ve *icâre-i muaccele* adı verilen çifte kira sistemiyle yapılmakta, satış için ferâğ ve tefviz ifadesi kullanılmaktaydı. Bu işlemde bağlar normal satıştan farklı olarak mirasa konu olmamakta sadece alan kişinin evladına hak olarak intikal etmekteydi. H. 1146/M. 1734 senesinde ocağın tazıcıbaşısı ve aynı zamanda tazıcılar bostanîlerinin taâmiyye ve ortaları evkafının mütevellisi Seyyid Ahmed Ağa b. Seyyid Süleyman, ocak ustalarından merhum Mehmed ustanın vakfettiği 'orta vakfı' olarak bilinen İvaz Fakih'teki 30 dönüm bağı⁴⁵ Eva-

⁴⁰ *İstanbul Kadı Sicilleri Adalar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 1178 / M. 1764-1771)* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019), 43.

⁴¹ Câbi Ömer Efendi, *Câbi Tarihi*, 1/197; Aysel Yıldız, "Ondokuzuncu Yüzyıl Başlarında Üsküdar'da Şiddet ve Karışıklık", *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu: VIII 21-23 Kasım 2014 Bildiriler* (İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı, 2015), 1/247-248.

⁴² BOA, Hatt-ı Hümayûn (HAT), 1498/43-2.

⁴³ ÜŞS, no. 328, vr.89b.

⁴⁴ ÜŞS, no.372, vr.11b.

⁴⁵ ÜŞS, no.389, vr.6a; Bahsi geçen yerle ÜŞS, no. 328, vr.89b'de zikredilenin aynı yer olup olmadığını incelediğimizde, ilk belgenin miras hakkının Krikor adlı bir Ermeni'ye geçtiğini gördük. Civar komşularının bir tarafı anayol, diğer tarafları Ena ve Krikor, el-Hâc Ali damadı, Tazıcılar ocağı vakıf bağlarından oluşmaktadır. İntikali yapılan vakıfbağının komşuları bir tarafı anayol, diğer tarafları İncioğlu Evanis, el-Hâc

nis v. Azerya ve Abraham v. Krikor'a devretmişti. Gerekçe olarak “*hâsılı harcına vefâ etmeyüp harâba müşerref olmağla vakf-ı mezbûra muzırr olmağın*” ifadesi yer almaktaydı. Vakıf mülklerinin satışı mümkün olmadığından vakıf nâzırı ve ocak çalışanlarının bilgisi dâhilinde bu bağ günlük 1 akçe icâre-i müecele ve 400 kuruş icâre-i muaccele ile ismi geçen gayrimüslimlere devredilmişti.

Tazıcılar Ocağı hakkında ele alınacak hususlardan birisi de dönemin hukuki, iktisadi ve sosyal şartlarının bir neticesi olarak ortaya çıkan para vakıflarıdır. Ocak özellikle Üsküdar'da yaygın olduğu için buradaki kurumlarına ait para vakıfları bulunmaktaydı. Ancak ocak yeni kurulduğu için buradaki para vakıflarının tarihî seyri ile ilgili Kanûnî dönemi Üsküdar merkezli yapılan çalışmalarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.⁴⁶

Üsküdar sicillerinde Tazıcılar Ocağı ile ilgili daha çok 18. yüzyılın ilk çeyreğine ait para vakfı örnekleri bulunmaktadır. “*Medîne-i Üsküdar'da Kefere Mahallesi sâkinlerinden çoban Petro v. Petko nâm zimmi mahfel-i kazâ medîne-i mezbûre hâricinde Hassa Tazıcıları Ocağı'nda vâki Mescid-i Şerif ve Ta'âmiyye ve Mehmed Usta ve Mustafa Begin Eczâ için mevkûfe-i nukûduna bi'l-fi'l mütevellî olan hâfızu'l-kitâb Ali Çelebi b. Osman nâm bostânî mahzarında bitav'ihî*”⁴⁷ metinde geçtiği üzere ocağın para vakıflarını, ocağın mescidinden, Kur'an-ı Kerim okunmasından, ocak neferatının taamiyyesinden sorumlu olan vakıflar ve Yeniçeri ortalarına benzer şekilde kurulan, orta vakfı olarak isimlendirilen para vakfı, şeklinde dört grupta toplamak mümkündür.

Para vakıflarına kurucuları açısından baktığımızda, eski ocak ustalarından Mehmed Usta adlı merhumun hem *Taamiyye* hem de *Eczâ-i şerife* olarak isimlendirilen Kur'an-ı Kerim okunması için iki ayrı para vakfı bulunduğunu görmekteyiz. Mustafa Beg adlı bir Müslümanın ise sadece Kur'an okunması için vakfedilmiş parası bulunmaktaydı. Kayıtlarda Mehmed Ustanın vakfiyle ilgili herhangi bir açıklama bulunmadığı için bu vakfa, para vakıflarıyla ilgili tabloda ayrıca işaret edilmiştir.

Tazıcılar Ocağı'ndaki para vakıflarının mütevellilik vazifesi Üsküdar ahalisinden insanlar ve genelde bostânî künyeli ocak çalışanları ve bostancıbaşığa bağlı personel tarafından yürütülmekteydi.⁴⁸ Ocağın baş yöneticisi olan tazıcıbaşlar da bazı borç işlemlerinde mütevellî olarak zikredilmektedir. Fakat tazıcıbaşlar genelde kardeşlerini veya bir yakınlarnı vekâleten mütevellî tayin etmekte, hukuki süreçleri ve para işlemlerini tayin edilen insanlar yürütmekteydi.⁴⁹

Ocak için kurulan para vakıfları vasıtasıyla işletilen paralar başka bir gelir kapısı olmuştur. 18. asır Üsküdar para vakıflarının muhasebe kaydının tutulduğu bazı sicil kayıtlarında ocağa ait para vakıflarıyla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Aşağıdaki tabloda, ocağa ait borç kayıtları görülmektedir⁵⁰:

Mehmed ve Bosnevî bağlarından oluşmaktadır. Dolayısıyla her iki yerin tarifinde civarında zikredilen komşular farklıdır. Birinci belgede ocağa ait vakıf mülkünün miktarı hakkında herhangi bir bilgi bulunmadığından ve aradan otuz sene gibi bir zaman geçtiğinden aynı olup olmadığı konusunda net bir fikir elde edilememektedir.

⁴⁶ Araştırma için bk. Tahsin Özcan, *Osmanlı Para Vakıfları: Kanuni Dönemi Üsküdar Örneği* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003).

⁴⁷ ÜŞS, no.331, vr.20a.

⁴⁸ Örnek için bk. ÜŞS, no.327 vr.6b-7a.

⁴⁹ ÜŞS, no. 358, vr.63b.

⁵⁰ Söz konusu kayıtlar, H. 1111/M.1700 - H.1144-1145 /M.1731-1732 yılları arasında tutulan, Üsküdar 327 no'lu sicilden 385 no'lu sicile kadar olan 58 sicilden alınmıştır.

18. Yüzyıl İlk Yarınsı Tazıcılar Ocagındaki Para Vakıflarından Bey' bi'l-İstığlal Yolıyla Borç Alanlar								
Sıra no	Sicil Kaydı	Borç Alanlar	Mehmet Usta			Mustafa Beğ	Orta vakfı	Toplam
			Nefret Taamıyen	Kur'an Tilaveti	Mescid			
1	327 6b-7a	Koçuk V. Seger	50 kuruş 1000akçe	25 kuruş				75 kuruş 1000 akçe
2	327 54a	Karabet v. Begos	95 kuruş sadece (sadece Mehmet usta)		5 kuruş			100 kura esedi kuruş
3	327 54b	Karabet ve Manok	50 kuruş (sadece Mehmet usta)					50 kura esedi kuruş
4	327 55b	Vartan v. Merat				62 kuruş		62 kuruş
5	327 56a	Kak arşın oğlu Ağya	46	38 kuruş	66 kuruş			150 kura esedi kuruş
6	327 66a	Simavon v. Malkon		81.25	42			123.33 kuruş
7	327 76b	İsaiyi v. Evanis	5 kuruş (sadece Mehmet usta)		25			30 kuruş
8	327 77a	Ketostor v. Merik	10 kuruş (sadece Mehmet usta)		10 kuruş			20 esedi kuruş
9	327 92a	Evanis v. Sefer			100 kuruş	20 kuruş		120 esedi kuruş
10	327 92a	Evanis Papas v. Karabet		40 kuruş	110 kuruş			150 kura esedi kuruş
11	327 95a	Kalos v. Abraham	50 kuruş		5 kuruş		25 kuruş	80 kuruş
12	327 98b	Rado v. Bozani			48.75			48.75
13	328 5b	Haçadur v. Artin	10 kuruş	20 kuruş	10 kuruş			40 kuruş
14	328 8b	Roston v. Parsak			66 kuruş			66 kuruş
15	328 53a	İvaz Kethüda v. Bedros		57.75				57.75 esedi kuruş
16	328 64b	Evanis v. Sefer			100 kuruş	20 kuruş		120 kuruş
17	328 69b	Agob V. Evanis ve eşi Zümrüd	91 kuruş					91 kuruş
18	328 72a	Manıkoğlu Asvadur v. Markar	100 kuruş					100 kuruş
19	328 89a	Krikor v. Ağya	46 kuruş		4 kuruş			50 kuruş
20	328 93b	Mariyem b. Aşlan	5 kuruş		55 kuruş			60 kuruş
21	328 98b	Ketostor v. Karabet	2 kuruş (sadece Mehmet usta)			25 kuruş (Mustafa Beğ ifadesi yok)		27 kuruş
22	328 104b	Ahsebet bnt. Agob	60 kuruş (sadece Mehmet usta)		15 kuruş			75 kuruş
23	328 104b	Koşek(?) b. Abdülrah ve eşi Gülpazar	30 kuruş (sadece Mehmet usta)				10 kuruş	40 kuruş
24	331 20b	Çoban Petro v. Petko	50 niyalı kebir kırş	25 Riyalı diğer kuruş v. 12.5 esedi kırş (sadece Mehmet usta)	15 kuruş	20 kuruş		122.5 kuruş
25	331 25a	Ohan v. Bedros			25 kuruş			25 kuruş
26	331 25b	Erakil v. Belpak	40 kuruş (sadece Mehmet usta)		25 kuruş			65 kuruş
27	331 54a	Debot v. Artin ve eşi Gonca	22.5 kuruş				15 kuruş (Mehmet usta)	37.5 kuruş
28	331 78a	Papas oğlu Krikor v. Abraham	60 kuruş	52 kuruş				112 kuruş
29	333 5a	Mustafa Beğ b. Mehmed					80 kuruş (Mehmet usta)	80 kuruş
30	333 22b	Ketostor v. Merik	31 kuruş (sadece Mehmet usta)					31 kuruş
31	333 85a	Panos v. Kurt		60 kuruş				60 kuruş
32	333 85b	Hasan Ağa b. Ahmed ve eşi		26 kuruş		70 kuruş		96 kuruş
33	338 63b	Mariyem b. Melkon			60 kuruş			60 kuruş
34	343 29a	Rahip Mihalaki v. Panayot			50 kuruş			50 kuruş
35	348 1b	Ahsebet bnt. Agob ve kızkardeşi Zümrüd	60 kuruş (sadece Mehmet usta)		15 kuruş			75 kuruş
36	348 47a	Çoban Petro v. Petko	100 kuruş					100 kuruş
37	350 34a	Abraham ve Artin v. Osaf			75 kuruş			75 kuruş
38	350 49a	Anton v. Erakil ve eşi Nube		25 kuruş	35 kuruş			60 kuruş
39	355 1a	Markar v. Manıkoğlu Asvadur	100 esedi aynı kuruş (sadece Mehmet usta)					100 esedi aynı kuruş
40	355 22b	Sims bnt. Mark					10 kuruş	10 kuruş
41	355 36a	Baron v. Markar					50 kuruş	50 kuruş
42	355 44b	Donabet v. Arzumani	sadece Mehmet usta (iki vakfın parası ayrı züredilimemiş)		var			125 kuruş
43	355 63a	Asvadur v. Ahaçadur			45 kuruş			45 kuruş
44	358 28b	Aleksan v. Basmaron	40 kuruş (sadece Mehmet usta)					40 kuruş
45	358 43a	İstefan v. Luzan			30 kuruş			30 kuruş
46	372 11a	Rüstem v. Simon ve eşi			var (iki vakfın parası ayrı züredilimemiş)	var		150 kuruş
47	385 5a	Abraham v. Dumas	105 kuruş (sadece Mehmet usta)					105 kuruş
48	385 6b	Kırcı v. Madres ve Hırcı v. Agob	70 kuruş (sadece Mehmet usta)					70 kuruş
49	385 15b	Ustuban v. Erakil	50 kuruş					50 kuruş

Eldeki kayıtlar bu dönemde gerçekleşen işlemlerin tamamını yansıtmamaktadır. Zira mahkemeye intikal etmemiş bazı borç işlemleri daha sonraki kayıtlarda davalık husus olarak görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer husus Üsküdar bahçesi ve Haydarpaşa bahçesi gibi bostancıbaşıliğa bağlı yerlerdeki para vakıflarından genellikle Müslüman tebaa borç alırken⁵¹, bu mekândaki ocağa ait para vakıflarından daha çok gayrimüslimler istifade etmiştir. Burada, kurulan para vakıflarının bütçesinin yüksek meblağlar içermediği yönünde bir çıkarım yapılabilir. Zira bir kişinin birden çok para vakfından borç alması bu yöndeki tahmini desteklemektedir.

Para vakıfları ellerindeki nakdi 'karz-ı hasen', 'bey' bi'l-vefâ', 'bey' bi'l-istığlâl' ve 'muamele-i şer'iyye' denilen 'bey'u'l-İne' akdi gibi yöntemlerle borç olarak vermektedirler. Para vakıflarından alınan borçlarla ilgili dönemin rayici paralar kullanılmaktaydı. 18. yüzyıl Osmanlı iktisadi hayatında yaygın olan, aslanlı para olarak bilinen esedi kuruş, riyalî

⁵¹ Örnekler için bk. ÜŞŞ, no.328, vr. 5a, 53a,

kuruş ve akçe bu paralardan bazılarıdır. Para vakıflarının üç şekilde kredi sağladıkları görülmektedir. Tazıcılar Ocağı'nda kurulan para vakıflarının daha çok istiğlal (kiralama) yoluyla çalıştıklarını görmekteyiz. Sadece bir kayıтта karz yoluyla borç verildiğinden bahsedilmektedir.⁵²

Borçlar ödenmediği takdirde geçen süre hesaba katılmaktaydı. Tabloda 10. sıradaki Evanis v. Karabet 150 kuruş karşılığında üç senelik icare parasını yıllık 16 kuruş üzerinden ödeyecekti. 3 Şevval 1113/2 Mart 1702 tarihinde alınan borcun üzerinden 26 Receb 1119/23 Ekim 1707 tarihine kadar yaklaşık 5 yıl geçtiğinden dolayı vakfa icâre olarak 80 kuruş, asl-ı mal olarak 150 kuruş yani toplamda 220 kuruş ödemesi gerekiyordu.⁵³ Başka bir kayıтта, Üsküdar/Yenimahalle sakinlerinden olup borçlu bir şekilde ölen bakkal Hürmüz v. Yorgi'nin Tazıcılar Ocağı para vakıflarına 150 kuruş borcu bulunmaktaydı. Borçlunun sahip olduğu mülklerdeki rehin kaldırılıp ev ve dükkânı satıldıktan sonra vakfa ait borç, terekesinden tahsil edilmiştir.⁵⁴ Cami-i Kebir Mahallesi'nden terlikçi Hüseyin Çelebi b. Mehmed'in Murad Hoca vakfına 10 kuruş, Tazıcılar Ocağı vakfına 35 kuruş borcu olduğundan çocuklarına miras olarak kalan bağın 45 kuruşa satılarak borçlarının ödenmesi yoluna gidilmiştir.⁵⁵ Burada borçlunun Tazıcılar Ocağı'nda hangi vakıftan para aldığı, borcun ne şekilde verildiği zikredilmemiştir.

1.4. Ocağın Yeri ve Müstemilatı

Kanûnî Sultan Süleyman döneminin bir kurumu olan Tazıcılar Ocağı Üsküdar'da bugünkü Selimiye Kışlası ile Karaca Ahmed Mezarlığı arasında inşa edilmiştir. 19 Zilhicce 1206/ 8 Ağustos 1792 tarihli Üsküdar sicilinde yer alan kayda göre, İbrahim Ağa Zâviyesi Vakfı'yla Miskinler Zâviyesi Vakfı arasında tartışma yaratan arazi için yapılan tarif, ocağın yeri ilgili bir bilgi vermektedir. Kayda göre boş arazi, Karaca Ahmed Tekkesi'nden Haydarpaşa yönüne giden yolun solunda kalan Miskinler Tekkesine yakın bir yerde ve Tazıcılar Ocağı'na bağlı çayırın sınıır komşusudur.⁵⁶ Ocağın kapsadığı alanla ilgili olarak Selimiye Kışlası'nın banisi III. Selim'e ait vakfiye kayıtlarında Kavak Sarayı arsası üzerinde 4800 zira'/2756 m² Tazıcılar Ocağı ve 10800 zira'/6201 m² arsa üzerinde Tazıcılar bostanı bulunduğu zikredilmektedir.⁵⁷

Ocağın müstemilatında, aşağıda detaylı bir şekilde ele alınacağı üzere tazıların kaldığı ahırlar, ocak çalışanlarının koğuşları⁵⁸, mutfak, mescit, tazıların su ihtiyacını gidermek için çeşme ve kemankeşlerin talim mekânları bulunmaktaydı.

⁵² ÜŞS, no. 372, vr. 11b.

⁵³ ÜŞS, no.336, vr.7b.

⁵⁴ ÜŞS, no.427, vr.19ab.

⁵⁵ ÜŞS, no.348 vr. 21b

⁵⁶ *İstanbul kadı sicilleri Üsküdar mahkemesi 531 numaralı sicil (H. 1204-1207 / M. 1790-1793)* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019), 785.

⁵⁷ VGMA, no.643'den naklen, Gözde Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı* (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003), 1/ 134.

⁵⁸ BOA, *TsMA.d*, nr. 9626 s. 2'den naklen Gülru Necipoğlu, "The Suburban Landscape of Sixteenth-Century Istanbul As A Mirros of Clasiccal Ottoman Garden Culture", *Gardens In The Time Of The Great Muslims Empires, Theory And Design*, ed. Petruccioli (Newyork-Köln: Brill, 1997), 35-49; Yıldız, "Bahçeden Kışlaya Üsküdar Bahçesi", 430.

1.4.1. Tazıcılar Ocağı Mescidi

Günümüze ulaşmayan mescit kaynaklarda belirtildiğine göre 1555 yılında, fevkânî (iki katlı) olarak yapılmıştı.⁵⁹ Haskan'ın tarifine göre Tıbbiye Caddesi ile Çeşme-i Kebir Sokağı'nın birleştiği yerde ve sokağın sol tarafında yer almaktaydı.⁶⁰ Haskan, Mescit belli bir müstemilat içinde bulunduğundan dolayı, yakınındaki Kavak Sarayı mescidi ile Tazıcılar Ocağı mescidinde sadece ocağa bağlı insanların namaz kıldıklarını söylemektedir.⁶¹ 16. yüzyılda yapılan mescit, geçen iki asırlık süre zarfında harap hale gelmiş, Hekimoğlu Ali Paşa'nın birinci sadrazamlığı sırasında Bostancıbaşı Ömer Ağa tarafından yeniden inşa edilmiştir.⁶²

Mescidin varlığı ile ilgili 18. yüzyıl mahkeme kayıtlarında para vakıfları münasebetiyle bolca belge bulunmaktadır. Ocağın finansı kısmında detaylı olarak ele alınacağı üzere mescide ait para vakfı bulunmaktadır. Bu durum mescidin 18. yüzyıl boyunca varlığını koruduğunu göstermektedir. 19. yüzyıl başlarında Selimiye Kışlası'nın yapılması sebebiyle ocak binası yıkılmış ancak kurum varlığını sürdürmüştür. Buna rağmen dönemin belgelerinde mescitle ilgili bilgi olmaması ve III. Selim'in kışla vakfiyesinde mescidin adının zikredilmemesi, kışla arsası dışında kaldığından ileri gelmiş olmalıdır.⁶³

1.4.2. Tazıcılar Çeşmesi

Tazıcılar Ocağı'nın bugün ayakta kalan tek yapısı, ocakla aynı adla anılan çeşmedir. Çeşme, Tıbbiye Caddesi ile Çeşme-i Kebir sokağının birleştiği Harem yolu güzergâhında, Sağlık Okulu (Veteriner Fakültesi) veya eski Baytar Mektebi ile Hasib Paşa (Zeki Bey) çeşmesinin karşısında⁶⁴, askerî kışlanın doğusundaki araç girişinin solunda yer almaktadır. Mimari olarak bir meydan çeşmesi tarzında, dört cephesi düzgün ve beyaz kesme taşlarla örülmüş, kare planlı üzeri tonozlu şekilde yapılmıştır. Kitabe, çeşmeyi çevreleyen yalak ve musluklar günümüze ulaşmamıştır.⁶⁵

Mahkeme kayıtlarında mescidin aksine çeşmeye dair herhangi bir bilgi bulunmaktadır. Arşiv kayıtlarında çeşme ile ilgili belgeler 1859'dan sonraki döneme tekabül etmektedir. Yapım tarihi ile ilgili bazı çalışmalarda 16. yüzyıl mimarisini yansıttığına⁶⁶, bazı kayıtlarda 1844 yılında yapıldığına dair ifadeler bulunmaktadır.⁶⁷ Haskan, Tazıcılar Ocağı'nın Kanûnî döneminde kurulduğuna dikkat çekerek Mimar Sinan yapımı bir çeşme olması ihtimali üzerinde durmaktadır.⁶⁸ Çeşmenin üzerinde bulunan kitabeler çeşmeye ait değildir.

⁵⁹ Hafız Hüseyin b. İsmail Hüseyin Ayvansarayı, *Hadikatü'l-Cevami*, 2/224.

⁶⁰ Mehmet Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, (İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2001), 1/361.

⁶¹ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, 1/232.

⁶² Ömer Ağa Karaca Ahmed Mezarlığının doğu kısmında "Tazıcılar Mezarlığı" denilen kabristanlıkta metfundur. İsminin tazıcılar mezarlığı olması ocak çalışanlarının buraya defnedilmesi sebebiyledir. Bk. İbrahim Hakkı Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Üsküdar Tarihi*, (İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti, 1976), 1/303.

⁶³ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, 204.

⁶⁴ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, 3/1174.

⁶⁵ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, 174.

⁶⁶ Kadir Öztürk, *Üsküdar Harem Semaatinin Tarihi Gelişimi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 105.

⁶⁷ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, 174.

⁶⁸ Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, 3/1175.

Bunlardan biri Sultan Abdülmecid (1839-1861), diğeri II. Abdülhamid (1876-1909) dönemine ait olmak üzere tazıcılar ahırıyla ilgilidir.⁶⁹

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yapılan çevre düzenlemeleriyle birlikte meydanındaki lağımın bozulması ve çevreye zarar verilmesinden dolayı çeşme tamir görmüştür.⁷⁰ 1860 yılında çeşme meydanı ve tüfenkhane önünden akan lağımın verdiği zarardan dolayı yeni bir su lağımı yapılması kararlaştırılmış, dönemin parasıyla 32500 kuruşluk masraf, Hassa Ordusu Ebniye Komisyonu tarafından taahhüt edilmiştir.⁷¹ 1908 yılında ise kışla önünden çeşmeye kadar olan kısma kaldırım döşenerek çevre düzenlemesi yapılmıştır.⁷² Ek 4'teki resimde de görüleceği üzere bu tarihi yapı, 2019 yılında 1. Ordu Komutanlığı'nın girişimi ve İstanbul Valiliği Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı tarafından yanındaki Hasip Paşa çeşmesiyle birlikte restore edilmiştir.

1.4.3. Tazıcılar Ahır

Ocağın en önemli müstemilatı tazılar için yapılan ahırdır.⁷³ Kanûnî döneminde avlanma maksadıyla yapılan ahır, yanındaki zağarcılar ocağı ile birlikte uzun seneler varlığını sürdürmüştür. 1640-1644 yılları arasında iki defa mimarbaşı olan Kasım Ağa, bozulan tazıcılar ahırını dönemin parasıyla yüksek sayılabilecek 3050 kuruşluk bir rakamla tamir ettirmiştir.⁷⁴

Tazıcılar ahır 1800-1803 yıllarında Selimiye Kışlasının yapımı sırasında bir süre ortadan kaldırılmıştır. Buradaki neferler öncelikle Levend Kışlası'na nakledilmiştir.⁷⁵ Ahır-daki tazılar 1815 yılında Rami Kışlasına nakledilmiştir.⁷⁶ Burası, 1826 yılına kadar şikâr-ı hümayun için beslenen tazıların mekânı olmuştur. Sonraki zamanlarda yapılan Tazıcılar Ocağı çeşmesinin kitabesinde yer alan "esb-i tazı" ifadesi, bazı yazarlarca kuruluşundan itibaren iyi koşan atların yetiştirildiği ocak olarak anlaşılmasına sebep olmuştur.⁷⁷ Konyalı da Üsküdar'la ilgili çalışmasının 2. cildinde ise yeni ahır=tazılar ahır başlığı altında burada yetiştirilenleri hızlı koşan atlar olarak zikretmiştir.⁷⁸ Gözde Ramazanoğlu da, yapmış olduğu çalışmada 1850'den sonraki dönemler için Selimiye Kışlası içinde bulunan Tazılar

⁶⁹ Kitabeler için bk. Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Üsküdar Tarihi*, 2/531-533.

⁷⁰ BOA, Sadâret Mektubî Mühimme Kalemi, A.MKT.MHM, no.158/74 (14 Zilkade 1275/15 Haziran 1859).

⁷¹ BOA, Sadâret Mektubî Kalemi Meclisi Vala Evrakı, A. MKT. MVL, no.120/15 (2 Rebûlevvel 1277/18 Eylül 1860).

⁷² BOA, DH. MKT, no.2692/90; Babıali Evrak Odası (BEO), no. 3481/261009 (5 Muharrem 1327/27 Ocak 1909).

⁷³ Tazı ahır duruma göre İstanbul'un değişik yerlerinde de inşa edilmiştir. Üsküdar Tazıcılar Ocağı'ndaki ahır kadar büyük olmasa da IV. Mehmed döneminde Çatalca'da padişah tazıları için bir ahır inşa edilmiştir. BOA, AE. SMMD. IV, no.24/2697 (29 Şevval 1090/3 Aralık 1679).

⁷⁴ Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Üsküdar Tarihi*, 2/533.

⁷⁵ Vasıf Ahmed Efendi, *Mehasinü'l-âsar ve Hakaiku'l-Ahbar [Osmanlı Tarihi (1209-1219/1794-1805)]*, Haz. Hüseyin Sarıkaya (İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2017), CCCIV, 457-458.

⁷⁶ BOA, C.SM, no.37/1855.

⁷⁷ Konyalı, Tahsin Öz'ün İstanbul Camilerini anlattığı eserde Tazıcılar Camii konusunu ele alırken bu mekânda iyi cins atların bulunduğu yönündeki ifadesini doğru bulmamış (Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Üsküdar Tarihi*, 1/303) ; aynı şekilde Üsküdar tarihini yazan Haskan da aynı ifadeleri tekrar etmiştir (Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*, 3/1175).

⁷⁸ Konyalı, *Âbideleri ve Kitâbeleri ile Üsküdar Tarihi*, 2/533.

ahırını ile Tazıcılar Ocağı arasında bir irtibatın kurulamadığını söylemektedir.⁷⁹ 1850 yılından sonraki tamirat kayıtlarında av için beslenen tazıya dair bir işaret bulunmamaktadır.⁸⁰ 3 Zilkade 1306/01 Temmuz 1889 tarihinde tazıcılar ahırına düşen yıldırım ile ilgili verilen bilgi, geç dönemde burada bulunan hayvanlar ile ilgili ipucu vermektedir. Yıldırım düşmesi sonucu daha çok büyük baş hayvanlar için kullanılan tabirle iki re's hayvanın öldüğü bilgisi burada artık atların bulunduğunu göstermektedir.⁸¹ Dolayısıyla Sultan Abdülmecid adına yazılan kitabedeki esb-i tâzî ifadesi, ocağın kuruluşundan beri değil 1850'lerden sonra burada atların bulunduğuna işaret etmektedir.

1.4.4. Kemankeşlere Ait Mekânlar

Ocağın bulunduğu muhitte, farklı bir askerî grup olan kemankeşlere ait yerler bulunmaktaydı. Tamir talebiyle 15 Cemaziyülevvel 1117/4 Eylül 1705 tarihinde payitahta yazılan arzda şu ifadeler yer almaktaydı “Ma'rûz-ı dâ'i devletleridir ki,

Ashâb-ı arz-ı hâl olan Kemânkeş tâifesinden İmam Osmân Efendi ve Kuzu Mustafa Efendi ve es-Seyyid Abdülkadir Efendi ve es-Seyyid İbrahim Efendi ve es-Seyyid Abdullah ve el-Hâc İbrahim ve Ömer Beğ nâm kimesne vesâirleri meclis-i şer'e gelüp Üsküdar hâricinde Tazıcılar nâm mahalde kadîmden nişân sepeti olup, kemânkeş tâifesi haftada iki gün nişâna ok atup ta'lîm olunur iken mürûr-i eyyâm ile mün'adim olmuşdur deyü i'lâm-ı hâl etmeleriyle vârid olan fermân-ı âlîlerine intisâlen husûs-ı mezbûra vukuf-ı tâmmı olan Üsküdar ahâlisinden müsinn ü ihtiyârlardan el-Hâc Mahmûd Efendi ve Mustafâ ve Abdurrahmân ve diğer Mustafâ ve el-Hâc İbrâhîm ve Abdullâh Efendi ve Nasuh ve Sâlih ve İbrâhîm ve Sefer ve Hüseyin nâm kimesnelere zebûr-i istihbâr olundukta fî'l-hakîka mahall-i mezbûrda kadîmden nişân sepeti olmağla kemânkeş tâifesi haftada iki gün nişâna ok attıkları ma'lûmumuz olup lâkin mürûr-i eyyâm ile otuz seneden beri zikr olunan nişân sepeti mün'adim olmağla vaz'-ı kadîmi üzere mahall-i mezbûrda müceddeden hedef-i tîr için sepet vaz' olunup şerîfeyi ihyâ buyurmalarını iltimâs ederler. Bâkî fermân men lehül- emr hazretlerininindir. Fî 15 min Cumâdi'l-ülâ 1117”⁸²

Belgeden anlaşıldığı üzere tazıcıların olduğu mahal sadece onlara ait değil, aynı zamanda ok taliminin yapıldığı bir yer idi. Burada bir nişân sepeti bulunmaktaydı. Kemankeşler haftada iki gün burada ok talimi yapmaktaydı. Belgenin kaleme alındığı tarihten yaklaşık otuz sene ortadan kalkmış sepetin bulunduğu yer, aslında eski zamanlarda ok talimgâhi imiş. Belgeye göre kemankeşlerin isteği, buranın yeniden ihya edilip asli vazifesine döndürülmesidir.

1.5. Tazıların Bakımı

Üsküdar Tazıcılar Ocağı'na bağlı ahırdaki tazılar nerelerden temin edilmekteydi? Arşiv kayıtlarındaki bilgiler ışığında tazıların temin edildiği yer hakkında bilgi vermeye çalışacağız. 1580 ve 1610 tarihli fermanlarda Üsküdar/Kocaeli havalisindeki mirî korularda

⁷⁹ Ramazanoğlu, *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*, 124.

⁸⁰ BOA, İrâde Meclis-i Vâlâ (İ. MVL), no.202/6424 (6 Cemaziyülevvel 1267/9 Mart 1851); İ.DH, no.360/23802 (18 Rebiülevvel 1273/4 Kasım 1856); A.MKT.MHM, no.103/28 (9 Rebiülâhîr1273/7 Aralık 1856); İ.MVL, no.436/19272 (18 Safer 1277/5 Eylül 1860); BEO, no.2457/187212 (23 Ramazan 1322/1 Aralık 1904).

⁸¹ BOA, Yıldız Perakende Askerî Maruzâtı (Y.PRK.ASK), no.56/6.

⁸² ÜŞŞ, no.332, vr.103a.

ağaç kesmenin, kömür yakmanın, tazi ve doğanla avlanmanın yasak olduğu belirtilmektedir.⁸³ Bu meyanda tazıların ilk temin edildiği yer yakın bölgeler idi.

Ahırların bulunduğu yerlerdeki tazıların yetmediğinden muhtemelen hem Anadolu hem de Rumeli'deki kadı ve yöneticilerden zaman zaman tazi talep edilmiştir. H. 1018/M. 1609 yılında bostancı başının talebi üzerine Hüdavendigâr, Kocaeli ve Bolu sancaklarındaki kadılardan, şikâr-ı hümayun için idareleri altında bulunan yerlerden tazi, samson ve zağra temin edilmesi istenmiştir.⁸⁴ Hüdavendigâr bölgesi tazi açısından zengin olduğundan avcı lakaplı IV. Mehmed döneminde (1678 yılında) bu bölgedeki ve Karesi sancağındaki tazıların toplanıp padişahın av yapacağı yere gönderilmiştir.⁸⁵ İhtiyaç halinde daha uzak yerlerden tazi temin edilmeye çalışılmıştır. Diyarbakır, Rakka ve Karaman bölgelerinde bulunan tazıların şikâr-ı hümayun için İstanbul'a gönderilmiştir. IV. Mehmed dönemine ait konuyla ilgili fermanla ismi geçen yerlerin beylerbeyleri ve kadılarından ellerinde tazi bulunanların Ramazan adlı tazıcıbaşına teslim etmesi emredilmiştir.⁸⁶

Rumeli tarafında Haslar, Silivri, Çorlu, Çatalca ve Edirne'deki mirî korulara⁸⁷ ayrıca Selanik, Yenice-i Vardar, Karaferye, Cuma, Serfiçe Yenişehir Fener, Tırhala ve Sarıgöl kazaları ile Köstendil sancağında bulunan tazıların şikâr-ı hümayun için İstanbul'a ya da padişahın bulunduğu yere gönderilmiştir.⁸⁸ Ayrıca mirî koruların olduğu yerlerde şikâr-ı hümayun için tazıların beslenmiş; hariçten kimsenin bu korularda avlanması, görevliler dışındakilerin tazi doğan ve atmaca gibi hayvanları beslemesi yasaklanmıştır.⁸⁹

Erken dönem Başmuhasebe Kalemî kayıtlarında nadiren de olsa bazı bilgiler yer almaktadır. 1680 yılında Rikâb-ı Hümayûn'dan Ali Haseki'nin sunduğu arzda tazılara yiyecek olarak verilen malzemelerden bahsedilmektedir. Buna göre tazılara undan yapılmış yağlı poğaçaya verilmekte, süt kaynatılıp içirilmektedir.⁹⁰

Geç dönem belgelerinde tazıların neler yedirildiği zikredilmemekle beraber bedeli hazineden ödenmek üzere un tayınlarından bahsedilmektedir. Genelde kış aylarında yapılan bu ödemelerle ilgili olarak 1813 tarihli belgeye göre Üsküdar Tazıcılar Ocağı'ndaki tazıların için günlük 1,5 kile un tahsis edilmekteydi. Unkapanı'nda kapan naibinden alınan unların ücreti, devlet gelirlerinden yani hazineden karşılanmaktaydı.⁹¹ 1815 senesinde Rami Çiftliğine nakledilen tazıların için günlük 1,5 kıyye un harcandığı, bunun nakit değerinin 348 kuruş olduğu zikredilmiştir.⁹² Ocağa, 1820 senesinde günlük 30 kıyye un verilmekteydi. Kıyye başı 16 parden 1770 kıyye unun iki aylık ücreti olan 708 kuruş, baş muhasebe tarafından unculara ödenmiştir.⁹³ Ocağın 1826 yılında kaldırılmasına yakın, şikâr-ı hümayun için beslenen tazıların için verilen unun iki aylık ücreti yine 708 kuruş olarak hesaplanmıştır.⁹⁴

⁸³ BOA, A.DVNSMHH. no.39/hk.352; no. 79/hk.8.

⁸⁴ BOA, A.DVNSMHH. no.78/hk.1464.

⁸⁵ BOA, A.DVNSMHH. no. 96/hk.722.

⁸⁶ BOA, A.DVNSMHH. no. 96/hk.963 (Evâsıt-ı Safer 1090/ 23 Mart-2 Nisan 1679).

⁸⁷ BOA, A.DVNSMHH. no.7/hk.1875 (15 Safer 976/ 9 Ağustos 1568).

⁸⁸ BOA, C.SM, no.126/6304.

⁸⁹ BOA, A.DVNSMHH. no. 7/hk.1875.

⁹⁰ BOA, Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemî Evrakı (D.BŞM), no.699/21 (19.10.1091/ 12 Kasım 1680).

⁹¹ BOA, C.SM, 29/1492 (14 Muharrem 1228/17 Ocak 1813).

⁹² BOA, C.SM, 37/1855 (9 Rebîûlevvel 1230/19 Şubat 1815).

⁹³ BOA, C.SM, 116/5850-2 (29 Rebîûlevvel 1235/15 Ocak 1820).

⁹⁴ BOA, C.SM, 101/5078 (29 Ramazan 1241/ 3Nisan 1826).

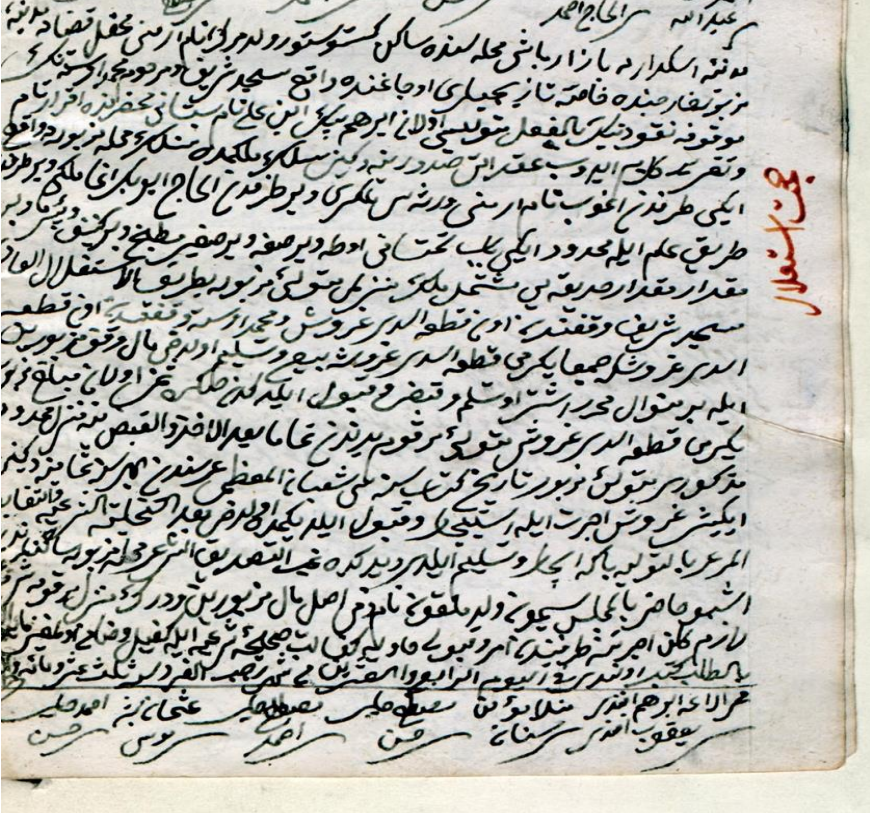
Sonuç

Tazıcılar Ocağı, bostancıbaşıya bağlı şikâr-ı hümayunun bir parçası olarak Kanûnî döneminde Üsküdar'da kurulmuştur. 1550'lerde av için beslenen tazıların kalması için yapılan bu müessese -Selimiye Kışlası dönemi hariç- 1826 yılına kadar üç asra yakın varlığını sürdürmüştür. Bu zaman zarfında Üsküdar'ın sosyal ve ekonomik hayatının bir parçası haline gelmiştir. Osmanlı iktisadi hayatında önemli bir yeri olan, toplumun ve piyasanın finans ihtiyacını karşılayan para vakıfları, Tazıcılar Ocağı'nda da önemli bir işleve sahip olmuştur. Ocağa ait para vakfının gelirleriyle ocakta çalışan kişilerin ücretleri ödenmiş, ocağın çeşitli ihtiyaçları karşılanmıştır.

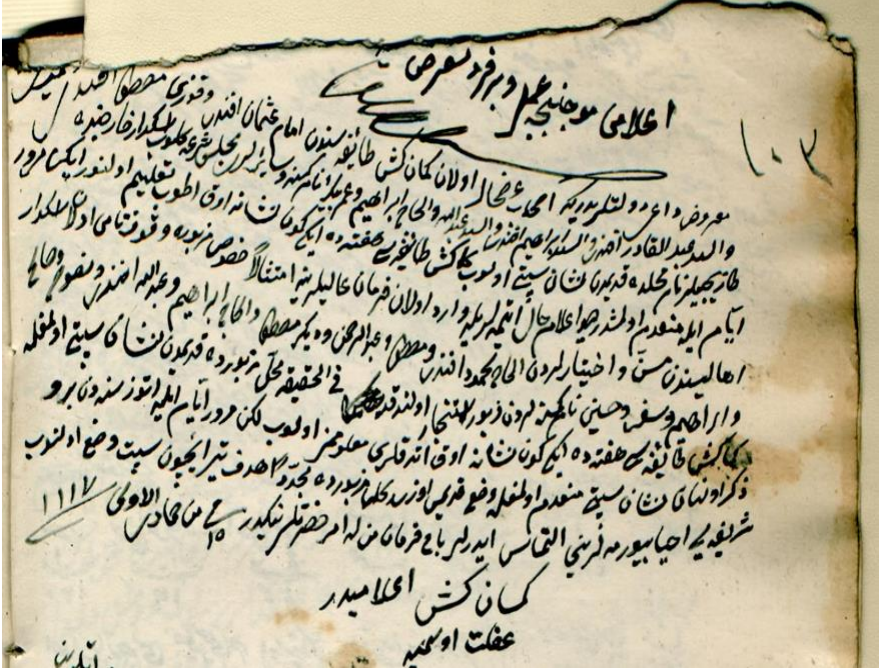
Görece geniş bir müstemilat özelliğindeki yapı içinde, ocak personeli için kalacak yerler, mutfak gibi çeşitli hizmet birimlerinin yanı sıra tazılar için oluşturulan ahırlar da bulunmaktaydı. Mekânda insanların ibadet etmesi için bir mescit ve su ihtiyacının karşılanması için de bir çeşme inşa edilmiştir. Tazıcıların olduğu bölge ilerleyen zamanlarda kemankeşlerin talim yaptığı bir mekân haline gelmiştir. Ocağın fiilen 1826'da kaldırılmasından sonra burada bulunan ahırlar, esb-i tazı olarak isimlendirilen atların kaldığı mekâna dönüşmüştür. Tazıcılar Ocağı'ndan günümüze sadece çeşmesi ulaşabilmiştir.

Ekler

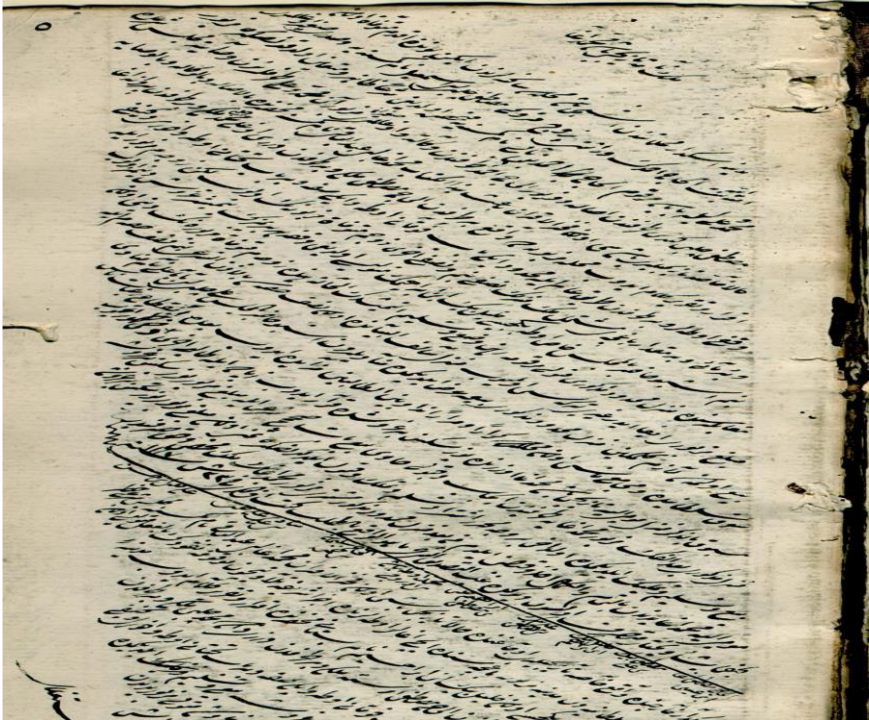
1- Pazarbaşı Mahallesi'nden Kestostor adlı gayrimüslimin Ocaktaki para vakıflarından borç almasıyla ilgili kayıt, ÜŞS, no.327, vr.77a.

2- Ocak Mahallinde kemankeşlerle ilgili belge, ÜŞS, no.332, vr.103a.

3- Ocağın başı konumundaki tazıcıbaşılardan Mehmed Ağa'nın mülk alım-satımıyla ilgili belge, ÜŞS, no.333, vr.5b.

4- 2019 yılında restore edilen Tazıcılar Çeşmesinin son hali

Kaynakça

- Abdurrahman Abdi Paşa. *Vekâyi'-Nâme[OsmanlıTarihi (1648-1682)]*. Haz. Fahri Çetin Derin. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2008.
- Akkaya, Mustafa. *XVII. Yüzyılın İlk Çeyreğinde Üsküdar*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Alkan, Mustafa - Gökbuğa, Ferdi. "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatı'nın Silistre Sancağındaki Yapılanması". *Gazi Akademik Bakış* 9/17 (2015), 23-35.
- And, Metin. "XVI. Yüzyılda Av ve Avcılık". *Hayat Tarih Mecmuası* 2/12 (1970),17-21.
- BOA, Bâb-ı Âsafî Divan-ı Hümâyûn Sicillatı Mühimme Defterleri (A.DVNSMHM.). no.7/1875, no. 39/352, no.78/1464, no.79/8, no. 96/722, no.96/963.
- BOA, Bâb-ı Defterî Başmuhasebe Kalemi Evrakı (D.BŞM). no.699/21.
- BOA, Babıalı Evrak Odası (BEO). no.2457/187212, no. 3481/261009.
- BOA, Cevdet Saray Mesalihi (C.SM). no. 29/1492, no. 37/1855, no. 76/3832, no. 101/5078, no. 116/5850-2.
- BOA, Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalemi (DH. MKT). no.2692/90, no.2694/67.
- BOA, Hatt-ı Hümâyûn (HAT). no.1498/43-2.
- BOA, İrade Dâhiliye (İ.DH). no.260/23802.
- BOA, İrade Meclis-i Vâlâ (İ. MVL). 202/6424, no. 436/1927.
- BOA, Sadâret Mektubî Kalemi Meclisi Vala Evrakı (A. MKT. MVL). no.120/15.
- BOA, Sadâret Mektubî Mühimme Kalemi (A.MKT.MHM). no.103/28, no. 158/74.
- BOA, Yıldız Perakende Arzuhâl ve Jurnaller Kataloğu (Y.PRK.AZJ). no.11/93.
- BOA, Yıldız Perakende Askeri Maruzâtı, (Y.PRK.ASK). no.56/6.
- BOA, Yıldız Perakende Elçilik-Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik (Y.PRK.EŞA). no49/17.
- Câbi Ömer Efendi. *Câbi Tarihi (Tarih-i Sultan Selim-i Sâlis ve Mahmud-ı Sâni) Tahlil ve Metin*. Haz. Mehmet Ali Beyhan. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003.
- Caferoğlu, Ahmet. "Türklerde Av Kültü ve Müessesesi". *VII. Türk Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*. 1/169-175. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1970.
- Çağbayır, Yaşar. "Tazi". *Ötiken Türkçe Sözlük*. 5/4655. İstanbul: Ötiken Neşriyat, 2007.
- Çelik, Şenol. "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-gâhı)". *XIII. Türk Tarih Kongresi: 4-8Ekim 1999 Ankara Kongreye Sunulan Bildiriler*. 3(3)/1887-1902. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2002.
- Çetin, Sadık Fethi. *466 Numaralı Üsküdar Şer'îye Sicili: (Gurre-i Rebi'ü'l-ahir 1178- selh-i Rebi'ü'l-evvel 1179/28 Eylül 1764-16 Eylül 1765)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1997.
- Güven, Özbay - Hergüner, Gülten. "Türk Kültüründe Avcılığın temel Dayanakları". *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 5 (1999), 32-48.
- Hafız Hüseyin b. İsmail Hüseyin Ayyansarayî. *Hadikatü'l-cevami: (İstanbul Camileri ve Diğer Dini-Sivil Mimari Yapılar)*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2001.
- Haskan, Mehmet Nermi. *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar*. İstanbul: Üsküdar Belediyesi, 2001.
- İbn Bibi, Nâsırüddîn Hüseyin b. Muhammed b. Ali Ca'ferî Rûgadi Münşî. *684/1285'ten Sonra, el-Evamirü'l-ala'îye fi'l-umuri'l-ala'îye: (Selçuk name)*. Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1996.
- İstanbul Kadı Sicilleri Adalar Mahkemesi 1 Numaralı Sicil (H. 1178 / M. 1764-1771)*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019.
- İstanbul Kadı Sicilleri Bab Mahkemesi 46 Numaralı Sicil (H. 1096 - 1097 / M. 1685 - 1686)*. Haz. Sabri Atay vd. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2011.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 26 Numaralı Sicil (H. 987-988/M. 1579-1580)*. Haz. Rifat Günalan vd. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.

- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 5 Numaralı Sicil (H. 930-936 / M. 1524-1530)*. Haz. Yasemin Dağdaş vd. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 51 Numaralı sicil (H. 987-988 / M. 1579-1580)*. Haz. Rifat Günalan vd. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010.
- İstanbul Kadı Sicilleri Üsküdar Mahkemesi 531 Numaralı Sicil (H. 1204-1207 / M. 1790-1793)*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. İstanbul Medipol Üniversitesi, 2019.
- Kaynak, Rahşan. *XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Üsküdar'da Sosyal ve Ekonomik Hayat (Şer'iyye Sicillerine Göre)*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *Âbideleri ve Kitâbeleri İle Üsküdar Tarihi*. İstanbul: Türkiye Yeşilay Cemiyeti, 1976.
- Necipoğlu, Gülrü. "The Suburban Landscape of Sixteenth-Century Istanbul As A Mirros of Clasiccal Ottoman Garden Culture". *Gardens In The Time Of The Great Muslims Empires, Theory And Design*, ed. Atillio Petruccioli. 35-49. Brill. Newyork-Köln: Brill, 1997.
- Özaydın, Abdülkerim. "Av: İslam Tarihi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 4/101-104. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Özcan, Tahsin. *Osmanlı para vakıfları: Kanunî Dönemi Üsküdar Örneği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003.
- Öztürk, Kadir. *Üsküdar Harem Semtinin Tarihi Gelişimi*. İstanbul: Marmara Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.
- Ramazanoğlu, Gözde. *Osmanlı Yenileşme Hareketleri İçerisinde Selimiye Kışlası ve Yerleşim Alanı*. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2003.
- Safi Mustafa Efendi. *Mustafa Safi'nin Zübdetü't-Tevarih'i*. Haz. İbrahim Hakkı Çuhadar. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003.
- Sümer, Faruk. "Türklerde Avcılık". *Resimli Tarih Mecmuası* 4/12 (1953), 2403-2407.
- Şener, Mehmet. "Av". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 4/104-105. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi. *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi: (Metin ve Tahlil)*. Haz. Ziya Yılmaz. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003.
- Turan, Osman. *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.
- Tutcu, Zeynep. *Üsküdar 489 Numaralı Şer'iyye Sicili (H.1187-1188/M.1773-1774) (İnceleme-Metin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1988.
- Üsküdar Şer'iyye Sicilleri (ÜŞS). no. 325, no. 327, no.328, no.331, no.332, no.333, no.336, no.338, no.343, no.348, no.350, no.355, no.358, no.372, no.385, no.389, no.427.
- Vasıf Ahmed Efendi. *Mehasinü'l-asar ve hakaiku'l-ahbar [Osmanlı Tarihi (1209-1219/1794-1805)]*. Haz. Hüseyin Sankaya. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2017.
- Yıldız, Aysel. "Ondokuzuncu Yüzyıl Başlarında Üsküdar'da Şiddet ve Karışıklık". *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu: VIII 21-23 Kasım 2014 Bildiriler*. 1/241-253. İstanbul: Üsküdar Belediye Başkanlığı, 2015.
- Yıldız, Murat. "Bahçeden Kışlaya Üsküdar Bahçesi". 3. *Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu Bildirileri*. 3/379-442. İstanbul: 29 Mayıs Üniversitesi Kültür AŞ, 2015.
- Yılmaz, Orhan - Ertuğrul, Mehmet. "Türkiye Yerli Köpek İrk ve Tipleri". *İğdir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 2/1(2012), 99-106.